

Meewerken aan de bijenatlas voor België

Erik van der Spek

In België wordt aan de bijenatlas gewerkt; leden van onze zusterorganisatie Aculea zijn daarvoor veel op pad. Voor het derde jaar op rij organiseerden zij een lang weekend (20-24 juli) in Laforêt in de Ardennen dicht tegen de Franse grens aan. Voor het tweede jaar nam een kleine delegatie uit Nederland aan het weekend deel, waaronder dit jaar drie leden van de sectie Hymenoptera: Peter Megens, Anneke Teepe en Erik van der Spek. Het totale gezelschap bestond uit 25 personen. Niet iedereen kwam speciaal voor de Aculeaten. Ook vlinders kregen veel aandacht en anderen hebben meer een algemene interesse in de natuur. Dit mixt prima en verruimt de blik. We overnachten in een Gîte, een groepsaccommodatie in Laforêt een fraai klein dorpje. Peter Hendrickx, die hier een 2^e onderkomen heeft, zorgde voor de foerage waaronder vers brood elke morgen. En gezamenlijk is de huishouding geregeld.

Onder de leden van Aculea is het de sport om zoveel mogelijk soorten te determineren zonder ze te doden. Daarnaast zijn in Wallonië een aantal soorten beschermd en was hiervoor maar aan een beperkt aantal deelnemers, die buiten dit weekend ook inventariseren, ontheffing verleend.

Tabel 1. Beschermden bijensoorten in Wallonië.

alle kegelbijen – *Coelioxys*
 alle langhoornbijen – *Encera*, *Tetralonia*
 alle roetbijen – *Panurgus*
 alle slobkousbijen – *Macropis*
 alle viltbijen – *Epeolus*
 blauwe zandbij – *Andrena agilissima*
 bonte viltbij – *Epeoloides coecutiens*
 boshommel – *Bombus sylvarum*
 boswespbij – *Nomada opaca*
 donkere klaverzandbij – *Andrena labialis*
 gele hommelmel – *Bombus distinguendus*
 gewone klokjeszandbij – *Andrena curvungula*
 grote harsbij – *Trachusa byssina*
 grote zijdebij – *Colletes cunicularius*
 heidehommel – *Bombus humilis*
 heidezandbij – *Andrena fuscipes*
 kleine sachembij – *Anthophora bimaculata*
 kleine wolbij – *Anthidiellum strigatum*
 mooie sachembij – *Anthophora aestivalis*

moshommel – *Bombus humilis*
 oranje zandbij – *Andrena marginata*
 pluimvoetbij – *Dasygaster hirtipes*
 schoorsteensachembij – *Anthophora plagiata*
 slurfbij – *Rophites quinquespinosus*
 tweekleurige slakkenhuisbij – *Osmia bicolor*
 veenhommel – *Bombus jonellus*
 vlekkenbij – *Thyreus orbatus*
 witte rouwbij – *Melecta luctuosa*
 zandhommel – *Bombus veteranus*
 zandloperbij – *Ammobates punctatus*
 zwarte sachembij – *Anthophora retusa*

Waarschijnlijk was zonder deze beperking per deelnemer de soortenlijst langer geweest. Voor mijzelf blijft hierdoor een waarneming van de beschermde pluimvoetbij *Dasygaster hirtipes* onzeker en deze is dus geschrappt uit de lijst; de validator op waarneming.be herkent op basis van de foto een waarschijnlijke klaverdikpoot *Melitta leporina*. In België wordt waarneming.be als het verzamelplatform voor alle waarnemingen gebruikt, wat even wennen is wanneer je gewent bent Exel-bestanden naar EIS te sturen. Het werkt overigens prima en een voordeel is dat je na het invoeren van een thuis gedetermineerd dier via de luchtfoto op je scherm weer even ‘terug’ in het gebied bent waar je het verzamelde.

Dit verhaal is geen echt verslag van de excursie als geheel, dat is iets voor de werkgroep Aculea waar ze het totaaloverzicht van de waarnemingen hebben. Ook vorig jaar mocht ik aan het weekend deelnemen. Ook toen viel het in dezelfde periode met een extra lang weekend in België vanwege de nationale feestdag, omdat ze de Hollanders terug gestuurd hebben naar het noorden. Vanwege de lange reistijd vanaf Texel kwamen Anneke (Amsterdam) en ik de 19^e al aan. Te vroeg gearriveerde buien torpedeerden het plan om een tussenstop te maken langs de Grensmaas, waardoor we op tijd in de omgeving waren om in een berm met veel beemdruy naast een groot aantal exemplaren knautiabij *Andrena hattorfiana* ook een vrouwtje knautiawespbij *Nomada armata* aan te treffen. Op donderdag troffen we elkaar op een parkeerplaats om van daar het eerste gebied in te gaan. Een kalkgraslandgebied waarvan de beheerders vanwege zeldzame dagvlinders liever niet de aandacht wil trekken en waarvan ik daarom de naam ook maar niet noem. Aan de rand van het gebied, schuilend in een gele composiet, trof ik een kleine roetbij man. Niet de kleine roetbij *Panurgus calcaratus* (Fig. 1), maar *Panurgus dentipes*. Vorig jaar met beter weer was het niet gelukt deze soort te ontdekken. Volgens Jens D’Haeseleer breidt deze soort zich uit in België en is het zaak ook in Nederland goed naar deze soort uit te kijken. Mannetjes zijn met enige moeite in het veld uit elkaar

te houden. *Panurgus calcaratus* heeft een brede doorn aan de dij van poot 3 en *Panurgus dentipes* een dunnere gebogen doorn aan de trochanter van poot 3. Bij inventarisatiewerk in Noord-Frankrijk waar beide soorten talrijker zijn, heeft Jens het beeld gekregen dat de soorten gescheiden van elkaar voorkomen.



Figuur 1. Mannetje van *Panurgus calcaratus*. Foto Anneke Teepe.

De rest van de dag bezochten we delen van het Natuurpark Virion-Hermeton. De dag is vanwege opkomende regen afgesloten in een dorps huis. Daarna via Frankrijk, de grenslijn is nogal grillig, naar Laforêt om te eten. 's Avonds determineren en een presentatie van Jens over soorten die veel op elkaar lijken, maar in het veld toch wel te onderscheiden zijn.

Vrijdag verlieten we de provincie Namen om een aantal gebieden in de provincie Luxemburg te bezoeken. Als eerste een beekdal met een kruidenrijk groot zeggenmoeras. Hier vonden we al snel een populatie zandhommels *Bombus veteranus*; één van de meer bijzondere soorten waarvan gehoopt werd dat die zou worden aangetroffen. Ook de grote harsbij *Trachusa bysina* vloog hier rond, maar die is in deze regio meer te vinden. Anderen troffen ook de roodrandzandbij *Andrena rosae* Tijdens de lunch aan de oever met de prachtige locatiennaam; tronçon de Herbeumont à Dohan, leverde het inventariseren diverse interessante soorten op, waaronder een grote populatie kattenstaartbij *Melitta nigricans*, weer de grote harsbij, maar ook de graafwesp *Dolichurus bicolor* en de grote wantsendoder *Astata boops*. De omgeving van de kasteelreünie van Herbeumont was de meest soortenrijke locatie met voor mijzelf als topper de laatste waarneming van de dag een mannetje gele tubebij *Stelis signata*.

Zaterdag maakten we een wandeling in de omgeving van Laforêt, vanwege een feestmarkt was gebruik van de auto's niet handig. Strompelend door de oevers van de grindbedding van de Semois bezochten we het reservaat Le Gravier. Peter is hier vrijwillig beheerder voor de Waalse natuurbeheerder Natagora, zusterorganisatie van Natuurpunt. Het weer werkte deze dag niet erg mee, zodat we ons in de oever vooral met een aantal hommelse soorten tevreden moesten stellen. Wel konden we genieten van een groot aantal weidebeekjuffers. Later was een graslandcomplex en een berm soortenrijker. Deze dag maakte het verschil met vorig jaar erg duidelijk. Het weer was toen veel beter voor bijen en wespen en de natuur liep toen niet een paar weken voor. Tijdens de borrel en de maaltijd op het terras zagen we in 2016 o.a. gouden en rosse kegelbij *Coelioxys aurolimbata* en *C. rufescens*. Ook hun waarden, lathyrusbij *Chalicodoma ericetorum* en kattenkruidbij *Anthophora quadrimaculata* lieten zich dit jaar nauwelijks zien.

Op een grijzige zondag met zo nu en dan wat lichte regen wandelden we heen en weer tussen Graïde Station, waar vorig jaar tijdens het naar de trein brengen van een deelnemer een zandhommel *Bombus veteranus* was gezien, en het dorpje Graïde, hetgeen inderdaad o.a. een populatie van deze hommels op leverde (Fig. 2). Het grootste aantal wederom in een kruidenrijk grote zeggenmoeras in een natuurreservaat, maar ook daarbuiten zijn enkele exemplaren gezien. Voor beide provincies konden we dus de aanwezigheid van deze zeldzame soort bevestigen. Vooral in een kerstbomen-aanplant is uit gele



Figuur 2. Werkster van *Bombus veteranus*. Foto Anneke Teepe.

composieten een groot aantal mannetjes kleine roetbij gecontroleerd, allen *Panurgus calcaratus*. Andere leuke soorten van deze dag zijn heidebronsgroefbij *Halictus confusus* en heidewespbij *Nomada rufipes*. Al met al weer een interessant en gezellig weekend. Interessant door de andere omgeving en de daarbij

horende soorten, maar zeker ook door het gezelschap en de kennisuitwisseling ook van het verschil in waarnemingscultuur. Gezellig omdat hymenopterologen en andere natuurliefhebbers gezellige mensen zijn. Hartelijk dank voor de gastvrijheid.

Summary

A bee atlas is prepared in Belgium. Therefore, members of our sister organization Aculea are organizing many excursions. For the third year on a

row they are organizing a long weekend in Laforêt in the Ardennes, nearby the French border. A small delegation from the Netherlands participated for the second time, among which 3 members of the section Hymenoptera: Peter Megens, Anneke Teepe en Erik van der Spek. The total company consisted of 25 persons. Not everyone participated especially for the Aculeata. A brief report of this weekend is presented in this article, including my provisional species list.

Apidae - bijen	
Naam	Nederlandse naam
<i>Andrena flavipes</i>	grasbij
<i>Andrena hattorfiana</i>	knautiabij
<i>Anthidium manicatum</i>	grote wolbij
<i>Anthophora furcata</i>	andoorrbij
<i>Anthophora quadrimaculata</i>	kattenkruidbij
<i>Bombus bohemicus</i>	tweekleurige koekoekshommel
<i>Bombus campestris</i>	gewone koekoekshommel
<i>Bombus hypnorum</i>	boomhommel
<i>Bombus lapidarius</i>	stenhommel
<i>Bombus lucorum</i>	veldhommel
<i>Bombus pascuorum</i>	akkerhommel
<i>Bombus pratorum</i>	weidehommel
<i>Bombus terrestris</i>	aardhommel
<i>Bombus veteranus</i>	zandhommel
<i>Colletes daviesanus</i>	wormkruidbij
<i>Halictus confusus</i>	heidebrongroefbij
<i>Halictus scabiosae</i>	breedbandgroefbij
<i>Halictus sexcinctus</i>	zesbandgroefbij
<i>Heriades truncorum</i>	tronkenbij
<i>Lasioglossum calceatum</i>	gewone geurdroefbij
<i>Lasioglossum morio</i>	langkopsmaragdroefbij
<i>Lasioglossum nitidulum</i>	glimmende smaragdroefbij
<i>Macropis europaea</i>	gewone slobkousbij
<i>Megachile centuncularis</i>	tuinbladsnijder

<i>Megachile willughbiella</i>	grote bladsnijder
<i>Melitta nigricans</i>	kattenstaartdikpoot
<i>Nomada armata</i>	knautiawespbij
<i>Nomada rufipes</i>	heidewespbij
<i>Panurgus banksianus</i>	grote roetbij
<i>Panurgus calcaratus</i>	kleine roetbij
<i>Panurgus dentipes</i>	
<i>Sphecodes ephippius</i>	bosbloedbij
<i>Sphecodes monilicornis</i>	dikkopbloedbij
<i>Sphecodes pellucidus</i>	schoffelbloedbij
<i>Stelis signata</i>	gele tubebij
<i>Trachusa byssina</i>	grote harsbij
Vespidae - plooiwingswespen	
Naam	Nederlandse naam
<i>Dolichovespula sylvestris</i>	boswesp
<i>Polistes dominula</i>	franse veldwesp
<i>Vespa crabro</i>	hoornaar
<i>Vespula germanica</i>	duitse wesp
<i>Vespula vulgaris</i>	gewone wesp
Crabronidae - graafwespen	
Naam	Nederlandse naam
<i>Astata boops</i>	grote wantsendoder
<i>Cerceris rybyensis</i>	groefbijendoder
<i>Dolichurus bicolor</i>	



Een deel van de deelnemers op een kalkgrasland nabij Treignes in het Virondal. Foto Anneke Teepe.